

ΒΛΑΣΗΣ ΒΛΑΣΙΔΗΣ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΠΑΣ:
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ, ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ
ΓΙΑ ΕΚ ΝΕΟΥ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΙΑΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ

Το βιβλίο του αείμνηστου Απόστολου Βακαλόπουλου, *Εμμανουήλ Παπάς, “Αρχηγός και υπερασπιστής της Μακεδονίας”* η ιστορία και το αρχείο της οικογένειάς του, που εκδόθηκε το 1981 από το Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου, δεν είναι ένα εύκολο στην ανάγνωση βιβλίο. Δεν είναι ένα πόνημα λογοτεχνικό ή ένα ιστορικό μυθιστόρημα που διαβάζεται εύκολα από το ευρύ κοινό. Δεν είναι ένα ενιαίο ιστορικό πόνημα με ξεκάθαρη θεματολογία, αρχή, μέση και τέλος. Δεν είναι ένα βιβλίο που έχει επεξεργαστεί τις πληροφορίες που υπάρχουν στα διάφορα αρχεία για τον Μεγάλο Αγωνιστή του 1821 Εμμανουήλ Παπά, που περιγράφει με τη σειρά τη ζωή, τη δράση, τη θυσία του για το Έθνος, τις σχέσεις με την οικογένειά του και τέλος για την αναγνώριση ή μη της θυσίας του από το ελληνικό κράτος για λογαριασμό του¹.

Στην αρχή του βιβλίου ο Απόστολος Βακαλόπουλος περιγράφει πώς ο ίδιος ξεκίνησε την έρευνα στο αρχείο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας, όπου ανακάλυψε ότι όλα τα έγγραφα τα σχετικά με τον Εμμανουήλ Παπά ήταν δωρεά του Ιωάννη Μ. Θεοδωρίδη. Οι επόμενες 15 σελίδες περιγράφουν την προσπάθεια του καθηγητή Βακαλόπουλου να φωτίσει την ύπαρξη και τη δράση του Θεοδωρίδη και τις σχέσεις του με την οικογένεια Εμμανουήλ Παπά. Κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σύνολο των εγγράφων που είχαν στην κατοχή τους οι απόγονοι του Παπά παραδόθηκε στις Σέρρες από τους ίδιους προς τον Θεοδωρίδη προκειμένου να τα μεταφέρει στην Αθήνα για να αποφύγει την καταστροφή τους κατά την ταραγμένα δεκαετία του 1860 στη Μακεδονία. Εκείνος κράτησε τα έγγραφα στην κατοχή του, άγνωστο για πόσο αλλά πάντως μεγάλο διάστημα, και στη συνέχεια τα δώρισε στην Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία για να γίνουν γνωστές οι θυσίες των Μακεδόνων

1. Μια τυπική εξιστόρηση της ζωής και της δράσης του Εμμανουήλ Παπά στο Βασίλειο Παπαστεφάνου, *Ο Εμμανουήλ Παπάς και η επανάστασις εν Χαλκιδική κατά το 1821*, Αθήνα 1970.

στην επανάσταση του 1821². Σημειώνεται ότι τον 19^ο αι. ήταν άγνωστες οι σελίδες της συμμετοχής των Μακεδόνων στην επανάσταση του 1821 και η θυσία τους. Η ιστορία είχε καταγράψει μόνο τον ξεσηκωμό και τους αγώνες των Ελλήνων του ελληνικού βασιλείου που δημιουργήθηκε το 1830/1832.

Θεματολογία

Τα έγγραφα που παρατίθενται στην παρούσα έκδοση δεν έχουν όλα την ίδια θεματολογία³. Τα περισσότερα έχουν αποστολέα τον Εμμανουήλ Παπά, άλλα απευθύνονται στον Παπά κι έχουν διάφορους αποστολείς. Θεματικά τα περισσότερα έγγραφα έχουν σχέση με τον Αγώνα του Έθνους και με την επανάσταση στη Μακεδονία. Υπάρχουν όμως κι έγγραφα που αφορούν την οικογενειακή του κατάσταση⁴, την πώληση παντοπωλείου⁵ και τη χορήγηση δανείου σε κατοίκους των Σερρών⁶. Σε αντίθεση με αυτό που αναμένει ο τυχαίος αναγνώστης, δηλαδή να υπάρχει μια γραμμική αφήγηση μέσω των εγγράφων, τα περισσότερα έχουν γραφεί το 1821. Κάποια λίγα έγγραφα έχουν γραφεί λίγα χρόνια νωρίτερα. Τα έγγραφα που αφορούν την οικογένειά του ανήκουν στο διάστημα 1821-1865.

Τα περισσότερα έγγραφα δεν περιγράφουν τις ηρωικές στιγμές του Αγώνα και τις προσπάθειες των αγωνιστών για την Ανεξαρτησία. Αντίθετα ασχολούνται με καθημερινά ζητήματα, με οικονομικές υποθέσεις, όπως τα ζούσε ο Εμμανουήλ Παπάς στην εποχή του. Οι περισσότεροι αναγνώστες που δεν έχουν προηγούμενη επαφή με την ιστορία θα νιώσουν μια σχετική έκπληξη, διότι έχουν συνηθίσει να διαβάζουν μόνο για τα μεγάλα γεγονότα, αυτά που αλλάζουν την ιστορία. Όμως στην πραγματικότητα ο κόσμος εκείνη την εποχή ζούσε, παράλληλα με την ιστορική αλλαγή, και την καθημερινότητά του. Βλέπουμε ότι τα στρατεύματα πάλλονταν από ενθουσιασμό, αλλά παράλληλα έπρεπε οι αγωνιστές να είναι χορτάτοι. Αν δεν συνέβαινε αυτό σε σταθερή βάση, οι πολεμιστές της Ανεξαρτησίας αποχωρούσαν και πήγαιναν σε άλλο σώμα, ή κατέβαιναν στα χωριά για προμήθειες και ξεκούραση⁷.

2. Απόστολος Βακαλόπουλος, *Εμμανουήλ Παπάς. Η ιστορία και το αρχείο της οικογενειάς του*, Σέρρες 2017 (φωτ. Ανατύπωση), σ. 22-32.

3. Αρκετές επιστολές του Εμμανουήλ Παπά βρίσκονται στο Αρχείο Ύδρας και έχουν δημοσιευθεί στο Αναστάσιος Λιγνός (επιμ.), *Αρχείον Κοινότητας Ύδρας 1778-1832*, Πειραιάς, τόμ. Ι'(1928), τόμ. ΙΑ'(1929), τόμ. ΙΒ'(1930).

4. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σσ. 44-45.

5. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σσ. 46-48.

6. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σσ. 51-52.

7. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σ. 105.

Έτσι μπορεί στις αρχές καλοκαιριού του 1821 το σημαντικότερο θέμα να είναι η οργάνωση του Αγώνα και η εκπαίδευση των στρατιωτών στη Χαλκιδική και η πολιτική οργάνωση της Χαλκιδικής, όμως μεγάλο μέρος της δραστηριότητας του Παπά απορροφά η ανάγκη επισιτισμού των ανταρτών και των μοναχών⁸. Γι αυτό το λόγο ο Παπάς ζητά σιτάρι από την Ύδρα, το ίδιο κάνουν και οι μοναχοί του Αγίου Όρους⁹. Τα δυο μέρη συμφωνούν να μισθωθεί η γολέτα «Αλκιβιάδης» του Θεοφάνη Βώκου για να μεταφέρει το σιτάρι¹⁰. Η αλληλογραφία είναι εκτενής και ο αναγνώστης δυσκολεύεται να συνειδητοποιήσει πώς μεσούντος του Αγώνα, όλοι ενδιαφέρονται για πρακτικά θέματα κι όχι για το κύριο θέμα, τον ίδιο τον Αγώνα. Κι όταν κάποτε η γολέτα με το σιτάρι έφθασε στη Χαλκιδική, ανέκυψαν προβλήματα μεταξύ του πλοιάρχου Αθανάσιου Μαργαρίτη και των μοναχών. Οι υπερασπιστές-πολεμιστές του Αγίου Όρους από την πλευρά τους εξέφρασαν παράπονα για την κακή συμπεριφορά των μοναχών απέναντί τους ή καλύτερα ότι οι μοναχοί δεν τους έβλεπαν ως ίσους με αυτούς στον Αγώνα, αλλά ως υποτακτικούς, φρόντισον περί τούτου, να φαινόμεθα ως εσμέν, διατί τα υψηλά φρονήματα των αγίων θέλουν τους εδικούς μας ως υπεξουσίους και όχι ως συμμάχους και δεν το καταδέχεται το στρατόπεδόν μας έξω από υπηρεσίας τινάς και αυτάς ατελείς¹¹.

Οι δε μοναχοί του Αγίου Όρους, των μονών που έλαβαν μέρος στον Αγώνα, ήταν υποχρεωμένοι να φροντίζουν τα συμφέροντα των μονών τους, το παρόν και το μέλλον των μοναστηριών.

Σημαντικό εύρημα ότι οι περισσότερες συζητήσεις γίνονται για χρηματικά ζητήματα. Μπορεί σήμερα να νομίζουμε ότι όλοι οι Έλληνες πήραν μέρος με ενθουσιασμό και αυταπάτηση στον Αγώνα, και ότι οι καπεταναίοι έδωσαν όλη τους την περιουσία στον Αγώνα, όπως ο Μιαούλης, η Μπουμπουλίνα και πρώτος από όλους ο Παπάς, όμως δεν συνέβαινε το ίδιο με όλους τους υπόλοιπους αγωνιστές. Έτσι διαβάζουμε ότι *συνεφωνήθη εξ αμφοτέρων των μερών η πληρωμή των κόπων του καπετάν Θεοφάνους, γολέτας του δηλαδή και ναυτών, γρόσια δώδεκα χιλιάδες Νο.12000, τα οποία να πληρωθώσιν εις τον κάθε μήνα παρά των ρηθέντων πατέρων και καθολικώς από τον ναυλωτήν ήδη προηγού-*

8. Για τους αγωνιστές της Επανάστασης στη Χαλκιδική, βλ. Ιωάννης Βασδαβέλλης, *Οι Μακεδόνες κατά την Επανάστασιν του 1821*, Θεσσαλονίκη 1967. Νικόλαος Παπαοικονόμου, *Προσωπογραφία αγωνιστών του 1921 από τη Χαλκιδική και τη Θεσσαλονίκη*, Θεσσαλονίκη 2016.

9. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σσ. 95, 102-103.

10. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σσ. 96-97.

11. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σ. 105.

μενον Ιωσήφ χωρίς την παραμικρή εναντιότητα και αναβολή¹².

Επομένως και οι μοναχοί έχουν τα δικάιά τους αφού στην συγκεκριμένη περίπτωση αυτοί πληρώνουν και μάλιστα αδρά για την μεταφορά των πολεμοεφοδίων και του σιταριού από τη νότια Ελλάδα προς το Άγιο όρος και τη Χαλκιδική και μάλιστα σε εξωφρενικές τιμές¹³.

Άρα δεν είναι δύσκολο να καταλάβουμε ότι το μεγαλύτερο μέρος της αλληλογραφίας του Εμμανουήλ Παπά και μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς του δεν αφιερώνεται στις πολεμικές επιχειρήσεις ή στην εκπαίδευση των ντόπιων, αλλά στην επίλυση προβλημάτων πρακτικής φύσης, σε οικονομικά ζητήματα και απαιτήσεις¹⁴. Και ότι σε αυτή την αλληλογραφία γίνονται φανερές όλες οι κακές νοοτροπίες και τα άσχημα χαρακτηριστικά του Γένους, που κόντεψαν να εξαφανίσουν τις επιτυχίες στα πεδία των μαχών.

Αν νομίζουμε ότι σήμερα βαδίζουμε προς την καταστροφή, ότι οι σημερινοί νέοι είναι ανάξιοι των προγόνων, και η κατάσταση χειροτερεύει, προτρέπω να διαβάσουμε έστω με κόπο, τα απομνημονεύματα και τα κείμενα διάφορων εποχών, για να διαπιστώσουμε ότι οι ένδοξοι πρόγονοί μας, ίσως με ελάχιστες εξαιρέσεις, ήταν κι αυτοί άνθρωποι όπως εμείς, είχαν υποχρεώσεις, χρέη, πάθη, ότι δεν ήταν ικανοί σε όλα, ότι ήταν εμπαιθείς, εύκολοι στην κολακεία και πολλές φορές έβαζαν το ατομικό συμφέρον πάνω από το συμφέρον του έθνους, έστω κι αν συγκαταλέγονται στους πατέρες του Έθνους. Ειδικά για την κολακεία ας παραθέσουμε ένα απόσπασμα επιστολής στις 9 Ιουνίου 1821 με την οποία οι προϊστάμενοι των μονών του Αγίου Όρους απευθύνονται στον Δημήτριο Υψηλάντη :

Θεοσέβαστε, θεόπεμπτε, ευλογημένε παρά Κυρίου! Την υμετέραν υψηλήν γαληνότητα εικός προσκυνούμεν, εν όλη ψυχή και καρδία τας χείρας προς τον Θεόν ανατείνοντες αυτή επευχόμεθα¹⁵.

Ο Εμμανουήλ Παπάς ανήκει στις λίγες φωτεινές εξαιρέσεις αφού από την αλληλογραφία του φαίνεται ότι ο ίδιος ήθελε μόνο να προσφέρει, να δίνει κι όχι να παίρνει. Επομένως είχε να αντιμετωπίσει νοοτροπίες και συμπεριφορές που του ήταν ανοίκειες. Και ίσως ο ξαφνικός θάνατός του οφείλεται στην απογοήτευσή του από τις συμπεριφορές του αγωνιστών και των μοναχών που υπονόμισαν τον Αγώνα στη Μακεδονία.

12. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σσ. 96-97.

13. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σσ. 123-131.

14. Έγγραφα των μονών του Αγίου Όρους προς τον Εμμανουήλ Παπά και τον Δημήτριο Υψηλάντη είναι δημοσιευμένα και στο Παπαστεφάνου, στο ίδιο, σσ. 96-103.

15. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σ. 79.

Το αρχείο του Εμμανουήλ Παπά και της οικογένειάς του

Εκτός από την αλληλογραφία του Εμμανουήλ Παπά στο βιβλίο υπάρχουν έγγραφα του αρχείου της οικογένειάς του. Κάποια από αυτά βρίσκονται σε γερμανικά και αυστριακά αρχεία και άλλα σε ελληνικά αρχεία. Τα πρώτα έγγραφα, αυτά που αφορούν τους γιους του που βρίσκονταν στο εξωτερικό για να αναλάβουν τη διεύθυνση των εκεί επιχειρήσεων ή για να σπουδάσουν, διαπνέονται από το πνεύμα της επανάστασης. Άλλωστε τέσσερις γιοι του Παπά πήραν μέρος στην Επανάσταση και τρεις από αυτούς πέθαναν για την πατρίδα.

Τα επόμενα έγγραφα ασχολούνται και με την αναζήτηση της περιουσίας του πατέρα τους, καθώς η οικογένεια είχε υποστεί οικονομική καταστροφή και το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του παρέμενε σε χέρια άλλων.

Από το 1823 και μετά αρχίζει η προσπάθεια αναγνώρισης της συμμετοχής του Παπά στην Ελληνική Επανάσταση και της επαγγελματικής αποκατάστασης των τέκνων του, τα οποία παράλληλα συμμετείχαν στον απελευθερωτικό αγώνα¹⁶. Πολλοί μπορεί να αναρωτηθούν εάν είναι δυνατόν μεσούσης της Επανάστασης τα τέκνα του Παπά να αγωνίζονται για την τυπική έστω αναγνώριση της προσφοράς του πατρός τους και για να απασχοληθούν στο γκούβερνο, όπως αποκαλούσαν εκείνη την εποχή την κυβέρνηση, και την όποια κρατική μηχανή;

Αν λάβουμε υπόψη μας ότι η περιουσία του Εμμανουήλ Παπά εξανεμίστηκε μέσα σε ένα χρόνο (1821) κυρίως για τον Αγώνα, αλλά μέρος της κατακρατήθηκε από διάφορα άτομα, τα οποία δεν απέδωσαν τα χρωστούμενα στους απογόνους του και ότι μεσούντος του Αγώνος διάφορα άτομα δημιούργησαν περιουσίες από το πουθενά εκμεταλλεζόμενοι τις έκτακτες καταστάσεις, είναι πολύ λογικό οι απόγονοι του Παπά να αγωνίζονται να αναγνωρίσουν τη θυσία του Εμμανουήλ Παπά και των παιδιών του, να διοριστούν σε θέσεις δημοσίου και να αναγκάσουν το κράτος να ζητήσει από τους σφετεριστές την απόδοση της περιουσίας τους. Έτσι έχουμε δυο επιστολές του Γενικού Γραμματέα της Προσωρινής Κυβέρνησης της Ελλάδος Γεωργίου Γλαράκη με ημερομηνία 17 Φεβρουαρίου 1826 που ζητά από τον ηγούμενο μονής Ξενοφώντος να καταβάλει στους απογόνους του Παπά το ποσό των 6.400 γροσίων που χρωστούσε στον πατέρα του.

Οι υιοί του μακαρίτου Εμμανουήλ Παπάς Δημήτριος, Αναστάσιος και Νικόλαος, ανέφερον εις το Υπουργείον, ότι ο ηγούμενος του Μοναστηρίου Ξηνοφώντος χρεωστέι εις τον μακαρίτην πατέρα των γροσία 6.400, ήτοι Γρόσια εξ χιλιάδες τετρακόσια, τα οποία δυστροπών δεν

16. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σ. 225.

θέλει να πληρώση εις αυτούς.

Διατάσσεσθε λοιπόν να εξετάσητε και να υποχρεώσητε τον ρηθέντα ηγούμενον να πληρώση εις του ειρημένους υιούς του μακαρίτου Εμμανουήλ Παπά τα προς τον πατέρα των χρέος του ανυπερθέτως.

Ας προσέξη μην παρακούση, διότι το Υπουργείον θέλει λάβει δραστήρια μέτρα εναντίον του¹⁷.

Η γλώσσα του βιβλίου

Οι σύγχρονοι αναγνώστες όταν προσεγγίζουν για πρώτη φορά κείμενα του 18^{ου} και του 19^{ου} αι. αισθάνονται μεγάλη δυσκολία. Η γλώσσα στην οποία είναι γραμμένα τα κείμενα μπορεί να ποικίλει από αρχαϊζουσα, καθαρεύουσα κοραϊκή ή απλή λαϊκή γλώσσα της εποχής. Αν δε ο συγγραφέας δεν είναι άνθρωπος των γραμμάτων ή δεν διέθετε γραμματέα, τότε η γλώσσα συνήθως είναι μεικτή. Δεν είναι σπάνιο να εμφανίζονται γλωσσικά δάνεια στα κείμενα αυτά, όχι τόσο από τα τουρκικά, όσο από τις άλλες βαλκανικές γλώσσες.

διορισθείς παρά του γενικού εφόρου της ημετέρας εταιρίας του εκλαμπροτάτου κυρίου αλεξάνδρου ... εδιορίσθη αμεράλης, με τα αναγκαία αρμαμέντον διά θεσσαλονίκης και διά περιφέρειαν¹⁸.

Η σύνταξη πολλές φορές είναι ελεύθερη, δεν είναι ούτε αυτή της αρχαϊζουσας ούτε αυτή της καθαρεύουσας, ενώ συχνά μπορούν να διαφέρουν οι λέξεις όπως Τετράδη αντί για Τετάρτη.

Ξενίζει επίσης ότι κάποιες φορές ο συντάκτης των επιστολών δεν μιλά στο πρώτο ενικό πρόσωπο αλλά στο τρίτο ενικό πρόσωπο. Μιλά για τον εαυτό του ωσάν να πρόκειται για κάποιο άλλο πρόσωπο. Μερικές φορές αυτό συμβαίνει επειδή συντάσσει την επιστολή γραμματέας κι όχι αυτός που υπογράφει και στέλνει την επιστολή, κι άλλες φορές είναι επιλογή του ίδιου του προσώπου. Αυτό συμβαίνει συχνά με τις επιστολές που βλέπουμε στο παρόν βιβλίο.

Άλλες φορές πάλι δεν αναφέρεται το όνομα του συντάκτη ή του παραλήπτη. Χρησιμοποιείται έκφραση που περιέχει χαρακτηρισμό, όπως η Τιμότης, η Υψηλότης, η Ταπεινότης, κλπ. Ο Παπάς μάλιστα χρησιμοποιεί πολλές φορές τέτοια επίθετα.

Τέλος ξενίζει σίγουρα τους δασκάλους, καθηγητές και άλλους η ορθογραφία ή μάλλον η έλλειψη ορθογραφίας. Άλλοτε ήταν φωνητική η ορθογραφία και άλλοτε δεν υπάκουε σε κανένα κανόνα. Όμως δεν θα πρέπει να ξεχνούμε ότι η γλώσσα είναι κάτι ζωντανό που αλλάζει και εξελίσσεται. Αυτό που σήμερα θεωρούμε ως επίσημη νεοελληνική γλώσ-

17. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σ. 228.

18. Βακαλόπουλος, στο ίδιο, σ. 53.

σα με τη σύνταξη και την ορθογραφία της είναι η κωδικοποίηση του Μανώλη Τριανταφυλλίδη. Υπήρχαν κι άλλες προτεινόμενες γραφές και μορφές, όμως αυτή επιλέχθηκε κι αυτή επικράτησε. Αν δεν υπήρχε αυτή η κωδικοποίηση της γλώσσας, η γλώσσα μας θα ήταν διαφορετική. Το ίδιο συμβαίνει σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό όταν αντιμετωπίζουμε τη γραπτή γλώσσα του παρελθόντος. Δεν θα πρέπει να μας ξενίζει ότι ένας μεγαλέμπορος της εποχής γράφει ανορθόγραφα είτε με τα μάτια του σήμερα είτε με τα μάτια της εποχής του. Ίσως γι αυτό το λόγο κι ο ίδιος χρηματοδοτούσε την ίδρυση σχολείων.

Συνολικά μπορούμε να πούμε ότι το παρόν βιβλίο που εκδόθηκε το 1981 και επανατυπώθηκε με πρωτοβουλία της Εταιρείας Μελέτης και Έρευνας της Ιστορίας των Σερρών και την οικονομική συνδρομή του Δήμου Εμμανουήλ Παπά το 2017 είναι το αποτέλεσμα της έρευνας που έκαναν διάφορα άτομα για τον Εμμανουήλ Παπά μέχρι το 1978 στις ελληνικές πηγές της εποχής, δηλαδή στις μονές του Αγίου Όρους, στα τότε μη κανονικά υφιστάμενα γενικά κρατικά αρχεία και στα χειρόγραφα της Εθνικής Βιβλιοθήκης.

Το αποτέλεσμα της έρευνας κυρίως των καθηγητών Μαμαλάκη και Βακαλόπουλου εκδόθηκε το 1981 και επανεκδόθηκε το 2017 και βρίσκεται στα χέρια σας.

Η ανάγκη για νέες έρευνες στις αρχειακές πηγές

Όμως σταματά η έρευνα για τον Εμμανουήλ Παπά σε όσα περιέχονται σε αυτό το βιβλίο; Κατά το πέρασμα 40 ετών δεν προέκυψαν άλλες πηγές που να αναφέρουν το Μέγα Αγωνιστή και τη δράση του; Υπάρχουν κι άλλες αρχειακές πηγές για τη δράση του κι αν ναι, πού;

Οι πιθανές αρχειακές πηγές βρίσκονται εντός και εκτός Ελλάδος.

A. Πηγές εσωτερικού

Με βάση όσα αναφέρει ο ίδιος ο Βακαλόπουλος θα πρέπει να βρεθούν τα έγγραφα που ήταν εναποτειθέμενα εις τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, ίσως εγκιβωτισμένα εκεί. Μπορεί στα τέλη της δεκαετίας του 1970 να μην υπήρχε αξιόλογη τακτοποίηση, όμως πλέον τα Γενικά Αρχεία του Κράτους έχουν μετεξελιχθεί σε ένα σύγχρονο αρχειακό οργανισμό. Δεν προξενεί εντύπωση, αν όχι μόνο έχουν ταξινομηθεί, αλλά και ψηφιοποιηθεί τα συγκεκριμένα έγγραφα. Σε αυτή την περίπτωση υπάρχει η δυνατότητα για τη μεταφορά των αντιγράφων στα ΓΑΚ Σερρών.

Ιστορικό Αρχείο Μακεδονίας. Εκεί φυλάσσονται τα οθωμανικά κατάστιχα της εποχής του Εμμανουήλ Παπά. Υπάρχει επομένως η πιθανότητα να βρεθεί η φορολογική οικογενειακή μερίδα της οικογένειας με

στοιχειώδεις αλλά πολύτιμες πληροφορίες για το δηλωμένο μέγεθος της περιουσίας του Παπά.

Β. Πηγές εξωτερικού

Οθωμανικά αυτοκρατορικά αρχεία Κωνσταντινούπολης. Ο Εμμανουήλ Παπάς έζησε αρκετά χρόνια στην Κωνσταντινούπολη όπου δραστηριοποιήθηκε εμπορικά και συνωμοτικά. Πιο σημαντικό ήταν ότι εισέπραξε το υπόλοιπο του χρέους του Γιουσούφ Μπέη Σερρών, με τη μεσολάβηση της Υψηλής Πύλης, δηλαδή της οθωμανικής κυβέρνησης. Επομένως πρέπει να σώζεται στα οθωμανικά αρχεία η πρωτότυπη αλληλογραφία του με τις οθωμανικές αρχές.

Ρωσικά αρχεία. Ο Παπάς ως μέλος της Φιλικής Εταιρείας και διακεκριμένο μάλιστα, διατηρούσε σχέσεις και επαφές με πολλά μέλη της που βρίσκονταν στη Ρωσία, κυρίως όμως με τον Αλέξανδρο Υψηλάντη, αξιωματικό του τσαρικού στρατού που αλληλογραφούσε με την αυτοκρατορική γραμματεία της Ρωσίας με σκοπό να εκθέσει τον ξεσηκωμό του Γένους και να εμπλέξει τη Ρωσία στον ελληνικό αγώνα.

Αυστριακά και ουγγρικά αρχεία. Τα συγκεκριμένα αρχεία μπορεί να περιέχουν τα αρχεία της οικογένειας Παπά από την παραμονή τους στη Βιέννη και από άλλες δραστηριότητες κυρίως εμπορικές. Οι αρχειακές μονάδες έχουν ψηφιοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό, το ίδιο και οι κατάλογοί τους. Μεγάλο μέρος του ίδιου του αρχειακού υλικού είναι διαθέσιμο μέσω Internet. Η έρευνα από απόσταση μπορεί να δώσει σημαντικά αποτελέσματα. Προβλήματα στη μελέτη αυτών των αρχείων αποτελεί η γοτθική γερμανική γραφή και η ουγγρική γλώσσα.

Βρετανικά αρχεία. Οι Βρετανοί διατηρούσαν προξενικό γραφείο στη Θεσσαλονίκη ήδη από το 1720 όπως και στην Κωνσταντινούπολη. Θεωρώ απίθανο οι Βρετανοί να μην παρακολουθούσαν με τους πράκτορές τους και με τις επαφές που είχαν με τις τοπικές οθωμανικές αρχές τις επαναστατικές κινήσεις του Εμμανουήλ Παπά στα περικόρη της Θεσσαλονίκης και στη Χαλκιδική. Για την περίπτωση όμορφης κόρης Έλληνα προκρίτου της Θεσσαλονίκης που εντυπωσίασε τον Βρετανό πρόξενο μετά το 1830 εστάλη κορβέτα στο Άγιο Όρος και στη Σιθωνία. Τα βρετανικά αρχεία βρίσκονται στο Public Record Office στο Λονδίνο και είναι ψηφιοποιημένα.

Γαλλικά αρχεία. Παρομοίως με τα βρετανικά. Το γαλλικό προξενείο στη Θεσσαλονίκη λειτουργούσε ήδη από το 1688 για να επιβλέπει τις γαλλικές διομολογήσεις. Οι Γάλλοι μέχρι το α' μισό του 19^{ου} αι. ήταν πιο αναλυτικοί στις εκθέσεις τους για τις εμπορικές και πολιτικές υποθέσεις της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Απίθανο να μην έχουν περιλάβει στις εκθέσεις τους πληροφορίες για το επαναστατικό κίνημα του Παπά.

Συμπεράσματα

Επομένως η αξιέπαινη προσπάθεια της Εταιρείας Μελέτης και Έρευνας της Ιστορίας των Σεραρών να επανατυπώσει την αρχική έκδοση του βιβλίου του καθηγητή Απόστολου Βακαλόπουλου με την οικονομική συνδρομή του Δήμου Εμμανουήλ Παπά επαναφέρει στο προσκήνιο όχι τον ίδιο τον Παπά καθώς αυτός δεν παύει ποτέ να απασχολεί το τοπικό κοινό, αλλά το ενδιαφέρον για τα κείμενα του ίδιου και της οικογενείας του. Όμως στην εποχή μας η πρόσβαση στα αρχεία της ελληνικής επικράτειας και των άλλων χωρών είναι πολύ πιο εύκολη, επομένως είναι πλέον καιρός να αναληφθεί από νέους ερευνητές το έργο της έρευνας εγγράφων σχετικών με τον Εμμανουήλ Παπά και στη συνέχεια συγγραφή μιας νέας επιστημονικής μελέτης η οποία θα φωτίσει τις -ενδεχομένως- άγνωστες πτυχές της προσωπικότητας και της δράσης του.

VLASIS VLASIDIS

EMMANUEL PAPAS,
THE BOOK, THE ARCHIVE OF DOCUMENT AND THE
NEED FOR A NEW RESEARCH IN THE ARCHIVE UNITS

Abstract

The present study attempts to present the book of Professor Apostolos Vakalopoulos Emmanuel Papas «Chief and Defender of Macedonia» The History & Archives of the Family that was republished in 2016. This is a collection of documents from the Leader of the Revolution archive. Through these documents not only the heroic acts but also the problems of understanding with the monks of the Holy Mountain and the fighters but also the efforts of the family to claim part of his property after his death are presented. He concludes that more than 30 years after Vakalopoulos' research, a survey by young researchers in state archives in other countries could be conducted in order to get more information about Emmanuel Papas.